

۲۲۵

حیات طیبیه قرآنی در عملکرد سیاسی اجتماعی سید جمال الدین اسدآبادی

فاطمه نادعلی

مربی و پژوهشگر علوم قرآنی

﴿الله﴾ مقدمه:

۱- بحار الانوار - علامه مجلسی - جلد
ص ۱۸۰

دانیان و آگاهان مسلمان، ارزشی چنان برجسته دارند، که چونان چراغ های نورافشان و جانشینان رسولان و وارثان فرستادگان خداوندی، شمرده شده اند و پاداشی همانند شهیدان دارند (۱). آنها در راستای رسالت انبیاء و اولیاء با نگاهی عمیق و هوشیار، فراتر از محدوده های زودگذر زمان به زمینه سازی و تحقق آیات حیات بخش قرآن در صحنه عملی جامعه بشری اقدام نموده تا ثمرات شیرین و برکات روح بخش حیات طیبیه قرآنی را در مقام عمل نشان دهند و موجبات گرایش و رویکرد جدی آحاد مردم به سمت قرآن و عمل به قرآن کریم را برای رشد و تعالی و زیست معنوی آنها فراهم آورده و عملکردی زنده و تمام عیار از حضور قرآن در متن زندگی مردم را به منصفه ظهور رسانند از جمله مروّجان حیات طیبیه قرآنی اندیشمندان بزرگوار سید جمال الدین اسدآبادی (ره) بوده است که در این مقاله بخشی از عملکرد سیاسی و اجتماعی این عالم قرآن شناس شیعی را برای تحقق حیات طیبیه قرآنی در متن زندگی فردی و اجتماعی مردم ارائه نموده ام و آن را الگویی کارآمد دانسته، (الگویی که بی شک در شکل گیری و تحقق انقلاب و نظام اسلامی که حضرت امام خمینی (ره) آن را بنیان گذاشت، تأثیر بسزائی داشته است. پس از ارائه این الگو، بازتاب اجتماعی و سیاسی دشمنان قرآن و اسلام را نسبت به عملکرد قرآنی سید جمال الدین اسدآبادی ذکر نموده و ضرورت رویکرد جدی (عمل به قرآن برای رسیدن به حیات طیبیه) را با

۲۷۶

انتخاب و ارائه اعترافات دانشمندان غربی پی گرفته ام امید است که مورد توجه و عنایت شما خوانندگان محترم قرار گیرد.

🕌 کلیدواژه ها: عملکرد قرآنی سیدجمال؛ نتایج عملکرد قرآنی؛

بازتاب دشمنان در برابر عملکرد قرآنی سیدجمال

🕌 عملکرد قرآنی سید جمال الدین اسدآبادی

— سید جمال الدین اسدآبادی یک روحانی دانشمند و آگاه به سیاست روز بود که هدف او بیدار کردن مسلمین از خواب غفلت و ایجاد وحدت و استقلال ملت اسلامی و کوتاه کردن دست اجانب و استعمارگران از کشورهای اسلامی بود او در سال ۱۳۰۰ هجری قمری، به دنیا نشان داد که عمل کردن به قرآن و دستورات آن موجب ترقی و تعالی و سعادت آنان خواهد شد، و بالعکس روی گردانی از دستورات قرآن نیز سر منشأ بدبختی و تیره روزی می گردد.

وی مسافرت های زیادی به اروپا و ممالک اسلامی نمود، و در پاریس مجله ای به نام «عروة الوثقی» منتشر کرد، که در بیداری ملل شرق سهم بسزایی داشت و در افغانستان، هندوستان، مصر، ترکیه و ایران، نطق های آتشین او ثبت و ضبط شده است که پشت استعمارگران و سرآمد آنها و دولت مکار انگلستان را به لرزه انداخت و در سال ۱۳۱۴ در استامبول ترکیه مسموم و به شهادت رسید. (۲)

سید جمال الدین پس از توقیف مجله ای او و رانده شدن از پاریس بعزت مخالفت با منافع استعماری قدرت های استکباری اروپا بویژه انگلیس با همدرد و همکارش شیخ محمد عبده، عالم مفتی مصر، از پاریس به مصر آمد و آنجا «انجمن قرآنی مصر» را تشکیل دادند و مردم مصر را برای عضویت آن انجمن دعوت کردند، البته ۴۰ نفر بیشتر به عضویت انجمن در نیامدند.

هدف این انجمن، عمل به قرآن و احکام اسلام بود و محرک آنها خطابه های قرآنی بود که سید جمال الدین از دل آتشین خود و از روی حقیقت ادا می کرد که تأثیر بسزایی داشت. یکی از خطابه های قرآنی او در کشور مصر که با حضور همه ی اعضای انجمن، بود بدین ترتیب است. (۳)

﴿ خلاصه ی خطابه قرآنی سید جمال الدین ﴾

بارها گفته ی تو راست است: «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا» (۴) پروردگارا، گفته تو حق است و این انجمن مقدس به نام تو و برای یاری دین تو تشکیل شده است.

سپس خطاب به اعضای انجمن می گوید: آقایان گرامی! دستور مقدسی که نشان حقانیت دین اسلام تا روز قیامت و ضامن سعادت بشری است، قرآن است.

آه آه چسان این قرآن مقدس در اثر غفلت مسلمین مهجور شده! همان قرآن مقدسی که در پرتو شعاع نورانیش، دنیای دیروز و امروز را، با آن انحطاط، به این درجه از تمدن رسانید.

آه آه چسان بهره برداری از قرآن امروز منحصر به امور ذیل گردیده است: تلاوت بالای قبور شب های جمعه، مشغولیت روزداران در زوایای مساجد، بازیچه ی مکتب خانه ها، دعای چشم زخم بچه ها، وسیله ی گدایی کنار کوچه ها، زینت قنடاق بچه ها، حمایل مسافرین، سلاح جن زده ها، سینه بند عروس ها، بازوبند نانوایان، زینت چراغانی، نمایش طاق نصرت ها، و سرمایه ی کتاب فروش ها و ...!

آه که این کتاب مقدس آسمانی از یک دیوان حافظ و مثنوی و سعدی امروز کمتر مورد توجه است.

اگر یکی از اشعار دیوان های مزبور خوانده شود، حاضرین، نفس ها را از ته دل کشیده چشم ها و گوش ها و دل ها برای آن باز شده و چه اندازه معانی عرشی و فرشی و خیالی از آن اشعار استفاده می شود؟

ای و حَقِّكَ اللَّهُمَّ أَنْتَ الْقَائِلُ وَقَوْلِكَ حَقٌّ (نسوا الله فانسهم أنفسهم) (۵) پروردگارا، ما تو را فراموش کرده ایم تو هم آیینی ی دل های ما را از انعکاس حقایق کتاب مقدس محروم نمودی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ أَنْتَ الْقَائِلُ وَقَوْلِكَ حَقٌّ (إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا بَقِيَهُ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ) (۶)

ما صورت دل های خود را از اطاعت مقدست برگردانیم، تو هم سعادت و شرافت ما را به ذلت و نکبت مُبَدِّل ساختی.

۲- محل تولد سید جمال الدین (اسدآباد) از توابع همدان می باشد (کتاب مشاهیر جهان ص ۳۹).

۳- کتاب (مناظره ی دکتر و پیر) اثر شهید هاشمی نژاد ص ۳۳۳.

۴- قرآن کریم - سوره عنکبوت - آیه ۶۹.

۵- قرآن کریم - سوره حشر - آیه ۱۹.

۶- قرآن کریم - سوره رعد - آیه ۱۲.

۷- حکمت ها و اسرار نماز، ص ۱۸۲، اثر آیه الله احمد اهتمام.

سپس سید جمال الدین از کرسی خطابه، به زیر آمد و مکرر این جمله را می گفت: «ای و حقک اللهم نسیناک فانسیتنا أنفسنا» تا آن که غش کرد و بر روی زمین فرما بود، تا بالاخره با حضور پزشک، سید و دیگر اعضای انجمن به حال عادی برگشتند و جلسه رسمیت یافت. (۷)

﴿تعبیر نامه قرآنی گام نخست در تحصیل حیات طیبه﴾

اعضاء انجمن با حضور عالمان فرهیخته و در رأس آنها سید جمال الدین به مذاکره پرداختند و درباره راه علاج این بدبختی ها، و بیرون آمدن از زیر بار سنگین و کمر شکن ذلت، چاره اندیشی کردند و همگی به اتفاق آراء گفتند: «تنها علت مجد و عظمت دیروز مسلمین، همانا عمل به قوانین مقدس اسلام بود و یگانه موجب بدبختی و سیه روزی مسلمین امروز هم، ترک عمل به قوانین اسلام و قرآن کریم است» بنابراین تنها راه علاج این بدبختی ها همانا عمل به قوانین و دستورات سعادت بخش اسلام می باشد. لذا بلافاصله در همان جلسات یک برنامه، برای عمل در صحنه فردی و اجتماعی که دارای هفده ماده بود، ترتیب داده شد و همه ی اعضای انجمن، با کمال جدیت و مراقبت، تصمیم به اجرای آن برنامه گرفتند.

﴿متن برنامه:﴾

۱- تلاوت یک حزب از قرآن کریم با دقت و تفکر لازم در هر شبانه روز

۲- نمازهای واجب خود را با جماعت بخوانند.

۳- امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنند.

۴- مردم غیر مسلمان را به اسلام دعوت نمایند.

۵- با مبلغین مسیحی به بهترین وجه مباحثه کنند.

۶- نسبت به فقرا، در حد امکان احسان کنند.

۷- هر کس انجام هر عمل مشروعی را از آنها خواستار شد، انجام دهند و یا اگر آنها از نیاز کسی با خبر شدند، بدون درخواست او، به انجام آن اقدام نمایند.

۸- همه ی رحم و سرکشی به خویشاوندان و نزدیکان خود را از یاد ببرند و انجام دهند.

۹- مریض ها را عیادت کنند.

۱۰- اگر مسلمانی در بازار و یا مسجد دیده نشد، از حال او جو یا شوند و علت غیبت او را جستجو نمایند، تا اگر غیبت او به خاطر مشکلی بوده در رفع آن بکوشند.

۱۱- کسانی که از مسافرت مشروع برگشته اند، به زیارت و دیدار آنها بروند.

۱۲- حقوق واجب مالی خود را به مستحقین آنها بپردازند.

۱۳- از راهنمایی افراد ناآشنا به قوانین دین، و یا آیات سعادت بخش قرآنی کوتاهی نکنند.

۱۴- صفات رذیله مخصوصاً کبر، خودپسندی و خودخواهی را از خویشتن دور نمایند.

۱۵- از لغزش ها و خطاهای برادران مسلمان خود بگذرند.

۱۶- با مردم، تندخو عصبانی و غضبناک برخورد ننماید.

۱۷- از انجام کار، و گفتن سخنی که نفعی برای آنها و یاد دیگر مسلمین ندارد خودداری کنند.

و هر یک از اعضاء یک دفتر کوچک همراه داشته و هر وقت به هر یک از مواد هفده گانه عمل نمود، بلافاصله در آن دفتر یادداشت کرده تا در دفتر کل انجمن ثبت گردد.

و چون اجرای بعضی از این مواد به پول احتیاج داشت لذا آن چهل نفر در مرحله ی دوم تصمیم گرفتند که تجملات زندگی خود را عموماً بفروشند و با حداقل ضروریات زندگی به سر برند و همچنین در شبانه روز به ساده ترین خوراک ها قناعت کرده و بقیه ی درآمد مالی خود را با پول هایی که از راه فروش تجملات زندگی، (فرش و لباس و ظروف و غیره) به دست آمده، در صندوق انجمن بریزند، تا برای انجام آن قسمت از برنامه که به پول احتیاج دارد، معطل نمانند.

نمایه ی نتایج عملکرد یک ماهه ی انجمن قرآنی مصر

اعضای انجمن قرآنی مصر، تحت رهبری سید جمال الدین اسد آبادی، با مراقبت شدید فقط برای مدت یک ماه به این مواد هفده گانه عمل کردند و اینک نتیجه ی کار و نمایه ی عملیات آنان در مدت یک ماه بدین ترتیب است.

۱. هزار و پانصد مریض را عیادت نمودند.
۲. دو هزار و هفتصد نفر از مسافرین را دیدار کردند.
۳. پانصد نفر از مسلمانان را که از مجامع عمومی منزوی شده بودند، از حال آنان جویا شده و به صحنه جامعه برگرداند.
۴. دوازده هزار حاجت محتاجین را برآورده کردند.
۵. هشتصد نفر معتاد به مشروبات الکلی را ترک و توبه دادند.
۶. هزار و سیصد نفر از مسلمانانی که نماز نمی خواندند، به خواندن نماز ترغیب کردند و آنها قبول نمودند.
۷. چهارصد نفر از زنان فاسد و فاحش منحرف را، به توبه دعوت نمودند و توبه کردند.
۸. هشتاد نفر از کارمندان ادارات انگلیسی را، تشویق به استعفای از خدمت به آن دولت حيله گر نمودند و آنها وادار به استعفا نمودند.
۹. پانصد نفر از رجال و ثروتمندان مصر را ارشاد نمودند تا از خریدن اشیاء لوکس و تجملات زندگی که از ممالک بیگانه، مخصوصاً انگلستان، وارد می شود، خودداری کنند.
۱۰. به هفتاد و پنج نفر ورشکسته سرمایه دادند.
۱۱. دویست و شش نفر از فقرای حقیقی را برای مدت یک سال تأمین کردند.
۱۲. سی و پنج نصرانی و پانزده یهودی و هفتاد نفر بت پرست را مسلمان کردند.
۱۳. چهل و چهار مجلس بحث با مبلغین نصرانی که تحت حمایت دولت انگلیس در مصر مشغول به فعالیت بودند برقرار نمودند و صد و بیست اشکال و ایرادی که از دادن جواب آن عاجز شدند، به آنها وارد ساختند.

این بود نمایه‌ی عملیات یک ماهه‌ی یک انجمن که اعضای آن فقط چهل نفر بودند.

﴿بازتاب دشمنان در برابر عملکرد قرآنی سید جمال و یاران‌ش﴾

پس از فعالیت یک ماهه‌ی انجمن قرآنی مصر، «لرد کرومر»، مستشار مالی انگلیس در مصر، دید یک دفعه چهل و پنج درصد، از نفوذ دولت انگلیس در مصر کاسته شد و تجارت انگلیس ۳۵ درصد تنزل نمود، ۸۰ نفر از کارمندان کار کرده و با تجربه‌ی مسلمانان، که در ادارات انگلیسی مشغول کار بودند، از شغل خود استعفا نمودند و کسی دیگر هم حاضر نیست در ادارات انگلیس مشغول به خدمت گردد.

«لرد کرومر» با کمال تعجب دید که نمایندگان کمپانی‌های انگلیس، و مخصوصاً نمایندگان اشیای تجملی و لوکس، از مراجعه نکردن مشتریان فریادشان بلند است.

از طرف دیگر، عده‌ای از مأمورین وصول مالیات مشروبات الکلی و زنان فاحش و سینماها و تئاترها، از شغل خود استعفاء دادند.

«لرد کرومر» به این نتیجه رسید که فعالیت‌های ۳۵ ساله‌ی مبلغین نصارا در مصر، نسبت به عملیات یک ماهه‌ی انجمن قرآنی مصر، نسبت یک به شانزده است، از این روی به وحشت افتاد و بلافاصله گزارش‌های وحشتناکی به لندن مخابره کرد. (۹)

﴿گزارش‌های لرد کرومر مستشار مالی انگلیس﴾

به زمامداران انگلستان اعلام خطر می‌کنم که اگر یک سال دیگر انجمن قرآنی، تحت رهبری سید جمال الدین، ادامه پیدا کند، نه تنها سیاست و تجارت دولت انگلیس در آسیا و آفریقا یکسره نابود خواهد شد، بلکه نفوذ کشورهای اروپایی یکباره در سراسر جهان به خطر می‌افتد. و در گزارش دوم خودش می‌نویسد: انجمن قرآنی مصر صاعقه‌ای است برای پیشرفت ما و باید به سرعت و عجله، برای فروپاشی آن دستور صادر شود.

در گزارش سوم می‌نویسد: انجمن قرآنی مصر بهترین شاهد است بر استیلا‌ی محیرالعقول مسلمین در ۱۳ قرن قبل که در مدت کوتاهی در

۸- همان، ص ۱۸۵.

۹- همان، ص ۱۸۶.

۱۰- همان، ص ۱۸۹.

۱۱- کلم الطیب، ص ۲۳۳.

۱۲- همان.

۱۳- حکمت‌ها و اسرار نماز، ص ۱۷۷.

۱۴- فلسفه‌ی احکام اثر آیه‌الله احمد

اهتمام جلد ۱ ص ۲۴.

ثلث کشورهای جهان سلطه یافتند.

یکی از مبلغین به کلیسای بزرگ گزارش می نویسد: هیچ امری عجیب تر از این واقعه نیست که ۷۰۰ میلیون مسیحی و اولاد انجیل، در مقابل چهل نفر مسلمان که در واقع روح یک سید روحانی در کالبد آنها است، اینگونه مقهور گردند.

یکی از دکترهای خارجی بیمارستان «پورت سعید» می نویسد: عملیات محیر العقول انجمن قرآنی مصر، اگر برای بیست سال دیگر ادامه پیدا کند، طولی نخواهد کشید که کره ی زمین، کمترین جولانگاه آنها خواهد بود.

رئیس بانک انگلیس به لندن مخابره کرد: از عجایب روزگار آنکه امروز سیاست اروپا در مصر و فردا در سراسر دنیا، پایمال فعالیت چهل نفر مسلمان خواهد شد که سلاحشان فقط دیانت و عمل به قوانین مذهبی است.

از تراکم این نوع گزارشات، دولت انگلستان به وحشت افتاد و برای فروپاشی انجمن دستور اکید صادر کرد: سید جمال را تبعید و شیخ محمد عبده محکوم به سه سال حبس، و هر کدام از اعضای انجمن را به مجازاتی محکوم نمودند و دوباره مثل زالو به جان مسلمین افتادند و خون و رمق آنها را مکیدند. (۱۰)

اعترافات دانشمندان غربی

در پایان این مقاله بر خود لازم می دانم که به جهت توجه بیشتر خوانندگان به عظمت و اهمیت قرآن و نقش آفرینی قرآن کریم در حیات بخشی و تمدن سازی جامعه بشری برخی از اعترافات دانشمندان غربی را ذکر کنم. امید است جامعه ما بویژه نسل جوان رویکردی بایسته به قرآن برای تحصیل حیات طیبه داشته باشند.

۱. «واشننگتن ایرونیک» می نویسد: قرآن کتابی است شامل آیین پاک و قوانین بزرگ. (۱۱)

۲. «جون داو پنورت» می گوید: قرآن که قانون عمومی عالم اسلام است، شامل قوانین مدنی، بازرگانی، نظامی، قضایی، جنایی، جزایی،

- ۱۵- کلم الطیب، ۲۳۳.
- ۱۶- کلم الطیب، ۲۳۳.
- ۱۷- کلم الطیب، ۲۳۳.
- ۱۸- تمدن اسلام، ص ۳۷۷.
- ۱۹- مشرق رومانی فرانسوی محاصر.
- ۲۰- محمد اصف پیغمبری که از نو باید شناخت، ص ۵۶.
- ۲۱- جهان اسلام، ص ۱۶۵.
- ۲۲- سالنامه نور دانش سال ۱۳۲۷.

از امور دینی و دنیایی، سلامتی و تندرستی و حقوق شخصی و اجتماعی و فضیلت و دوستی و مبارزه با گناه و از قصاص دنیایی تا قصاص انزوی بحث می نماید. (۱۲)

۳. «ادموند بورک» می نویسد: شریعت محمدی و آئین اسلام، طوری مردم را به سعادت و نیکبختی می کشاند که از شهریاران بزرگ، تا تیره بیستان، همگی می توانند از احکام و دستورات کلی آن برخوردار شوند و از این جهت بهترین و استوارترین آئین است که برای جامعه ی بشری وضع شده است. (۱۳)

۴. «جون دای پنورت» نیز می گوید: در احکام قرآن مطالب مشکل و امور پیچیده که به فهم بشر در نیاید، یا اموری که به جبر و زور بایست پذیرفت، دیده نمی شود.

اسلام انسان را به راهی راست و روشن، و پرستش تغییر ناپذیری رهبری می کند، و برای همین است که بر اعراب بت پرست و صائبین ستاره پرست و گبرهای آتش پرست و یهود ریئون پرست و مسیحیان پاپ پرست غالب گردید.

۵. «برنارد شاو» گوید: قدرت و نفوذ قرآن و احکام آن نزدیک است که دنیا را مُسخر کند و تا سال ۲۰۶۰ پاپ سقوط و دین اسلام همگانی می شود. (۱۴)

۶. «گوستاولوبون» می نویسد: در قرآن، کتاب آسمانی مسلمین، قوانین و قواعد مذهبی و سیاسی و اجتماعی با هم ترکیب و امتزاج یافته و همین طور که قرآن غیر قابل تغییر شناخته شده، امور و مسائل و احکام اجتماعی آنها هم صورت ثابتی به خود گرفته، پیروان دین اسلام بعد از چندی در سلسله و زنجیر محکم کتاب و سنت و سیره مقید شده، بعد از سالیان دراز از روی اصول توارث به قدری محکم و پایدار گردیده، که هیچ قوه ای نمی تواند با آن مقاومت نماید. (۱۵)

۷. «سرویلیم میور» می گوید: قرآن کتابی است دارای دلایل سرشار و براهین بی شمار، برهانی است بر وجود خدا و راهنمایی بر عظمت آفریننده ی بی همتا، فرمانی است بر نفوذ احکام خدا و بیانی بر پاداش

کردار انسان. تصویری است از قصاص کارهای زشت در آینده، فرماندهی است بر پیروی از فضیلت و پرهیز از زناایل. مسائل طوری در آن کتاب با عبارات دلپذیر بیان گردیده که در روح انسانی نفوذ می کند و از رستاخیز یادآوری می نماید. (۱۶)

۸. «توماس کارلیل» مورخ انگلیسی می نگارد: خواندن برخی از کتاب ها تأثیرات عمیقی در ذهن انسان می گذارد، ولی هرگز با تأثیر قرآن قابل مقایسه نیست، از این جهت بایستی گفت: مزایای اولیه ی قرآن و ارکان اساسی آن مربوط به حقیقت و احساسات پاک و عناوین برجسته و مسائل محکم و مضامین مهم آن است، که هیچ گونه شک و تردیدی در آن راه نیافته، بلکه تمام فضائلی را که موجب تکامل و سعادت همیشگی است در بر داشته و پایان آنها را نشان داده است. (۱۷)

۹. «کلادستون» می نویسد: قرآن مایه ی سعادت مسلمین و سدّ محکمی است بین آنها و مخالفین و استعمارگران آنها. (۱۸)

۱۰. «کنتال ویرژیل کتوریکو» (۱۹) می گوید: قرآن کتاب الهی، نه تنها شامل اصول ابدی است بلکه حاوی پاسخ هایی است که به سوالات مسلمین و سایر فرق و ادیان مختلف روی زمین داده است. (۲۰)

۱۱. «ناپلئون بناپارت» می گوید: من امیدوارم طولی نکشد که عقلای عالم و متمدنین دنیا را گرد آورم و به کمک آنها قوانینی مرتب سازم که همه بر مبادی قرآن بنا شده باشد، زیرا قرآن یگانه مبدأ حق و حقیقت است این کتاب به تنهایی عهده دارد سعادت بشر می باشد.

همچنین در خطابه ای می گوید: اگر می خواهید اسلام و مسلمین را ریشه کن کنید، بایستی اذان و قرآن را از آنها بر بایید و چون خودش به اسلام تمایل داشت شاید مقصودش تعلیق به محال بوده است. (۲۱)

۱۲. «لرد کرزن» می گوید: تا قرآن در نزد مسلمین است، راحتی برای اروپائیان مسیحی نمی توان یافت، بر اروپا لازم است که این کتاب را بر نقاب زنان شرقی بپيچند. (۲۲)